

PRACA I CZAS WOLNY WŚRÓD WARTOŚCI ŻYCIOWYCH SŁOWAKÓW
WORK AND FREE TIME AMONG THE LIFE VALUES OF SLOVAKS

ONDREJ ŠTEFAŇÁK

UNIwersytet Konstantyna Filozofa w Nitrze, Wydział Filozoficzny,
Katedra Filozofii i Politologii, ul. Hodžova 1, 949 01 Nitra, Słowacja

Streszczenie

Dla socjologii pracy i socjologii czasu wolnego bardzo interesujące jest pytanie, na ile są dla współczesnych ludzi ważne takie wartości, jak praca lub czas wolny? Poszukują odpowiedzi na pytanie, jakie jest miejsce tych wartości wśród innych wartości życia codziennego? Te dyscypliny naukowe interesują także różnice w tej sprawie między poszczególnymi kategoriami ludności ze względu na cechy demograficzne lub społeczne (np. płeć, wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania, region itp.). Na te i inne pytania stara się odpowiadać prezentowane studium empiryczne, które oprócz innych opiera się przede wszystkim o wyniki reprezentatywnych badań socjologicznych nad wartościami życiowymi Słowaków z 2019 roku.

Słowa kluczowe: Czas wolny, praca, Słowacja, wartości życiowe.

Abstract

For sociology of work and sociology of leisure time is very interesting question of how important are such values as work or leisure time for contemporary people? They are looking for an answer to a question, what is the place of these values among other values of everyday life? The above-mentioned scientific disciplines are interested also in the differences in this matter between particular categories of the population due to demographic or social characteristics (e.g. sex, age, education, place of residence, region, etc.). The presented empirical study tries to answer these and other questions. It is, among other things, based primarily on the results of representative sociological research of the life values of Slovaks from 2019 (This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the contract No. APVV-16-0116).

Keywords: leisuretime, life values, Slovakia, work.

WPROWADZENIE

Wartości praca i czas wolny zajmują ważne miejsce w codziennym życiu ludzi. W ramach wstępnej refleksji teoretycznej można przywołać wysuniętą przez R. Ingleharta koncepcję przemian wartości: od materialistycznych do postmaterialistycznych. Jeżeli społeczeństwo osiąga wysoki poziom zabezpieczenia ekonomicznego, to pojawia się akceptacja wartości postmaterialistycznych. Przemiany te polegają na przechodzeniu od maksymalizacji wzrostu gospodarczego do maksymalizacji jakości życia. Uznający wartości materialistyczne akcentują m.in. utrzymanie porządku, zabezpieczenie wzrostu ekonomicznego, zachowanie stabilności gospodarki (wartości związane z potrzebą przetrwania i bezpieczeństwa). Przyjmujący wartości postmaterialistyczne akceptują

m.in. swobodę ekspresji indywidualnej, wolność słowa, piękniejsze miasta i wsie (wartości związane z potrzebą samoekspresji i samorealizacji) (Inglehart, 1990: s. 177-212, 423-433).

Mając na uwadze wartości, które rozważano w niniejszym opracowaniu teoretyczno-empirycznym (praca i czas wolny), można oprócz przywołanej koncepcji R. Ingleharta wskazać również na niektóre inne ścieżki rozwojowe, a mianowicie: „od wartości obowiązku do wartości samorozwojowych”, „od wartości ascetycznych do wartości samorealizacyjnych”, „od orientacji zasadniczej do orientacji celowościowej”, „od wartości wspólnotowych do wartości indywidualistycznych” a przede wszystkim „od orientacji na pracę do orientacji na czas wolny” (Mariański, 2011: s. 83). Na podstawie wspomnianych koncepcji teoretycznych należy więc przewidywać, że ranga wartości praca i czas wolny także w społeczeństwie słowackim nieco się zmienia, a mianowicie: ranga wartości praca nieco się obniża albo pozostaje na tym samym poziomie oraz ranga wartości czas wolny nieco się podwyższa.

Na przywołanym teoretycznym tle można zadać również kilka interesujących, bardziej konkretnych pytań empirycznych. Nie tylko dla socjologa bardzo interesujące jest pytanie, na ile są dla współczesnych ludzi ważne takie wartości, jak praca lub czas wolny? Nie mniej interesujące pytanie brzmi: Jakie są różnice w tej sprawie między poszczególnymi kategoriami ludności ze względu na cechy demograficzne lub społeczne (np. płeć, wiek, wykształcenie itp.)? Wreszcie można zadać trzecie pytanie: Jakie są wzajemne związki między znaczeniem pracy i znaczeniem czasu wolnego? Na te i inne pytania stara się odpowiadać prezentowane studium empiryczne, które oprócz innych opiera się przede wszystkim o wyniki reprezentatywnych badań socjologicznych nad wartościami życiowymi Słowaków z 2019 roku. Chodzi o badania kwestionariuszowe wartości życiowych Słowaków, zrealizowane w ramach projektu badawczego APVV-16-0116. Badaną populacją była populacja dorosłych Słowaków jako całość. Z badanej populacji była za pośrednictwem metody kwotowej wybrana próba, która liczyła 1000 respondentów różnej płci, wieku, wykształcenia oraz miejsca zamieszkania ze wszystkich słowackich regionów.

Prezentowane studium zostanie przedstawione w czterech krótkich częściach ze względu na dwie zarysowane wartości (praca i czas wolny), ich osadzenie wśród innych wartości życiowych oraz ewentualne wzajemne powiązania. W pierwszej części pt. Znaczenie przypisywane wartościom życiowym czytelnik zapozna się z hierarchią wybranych wartości życiowych populacji słowackiej. W drugiej części pt. Praca wśród wartości życiowych Słowaków przedstawię znaczenie pracy ze względu na wybrane cechy demograficzne lub społeczne. W trzeciej części pt. Czas wolny wśród wartości życiowych Słowaków przedstawię te same kwestie odnośnie do czasu wolnego. Wreszcie w czwartej części pt. Wzajemne związki między znaczeniem pracy i znaczeniem czasu wolnego czytelnik zapozna się z ewentualnymi związkami między omawianymi wartościami.

ZNACZENIE PRZYPISYWANE WARTOŚCIOM ŻYCIOWYM

W celu odkrycia hierarchii wartości życiowych populacji słowackiej poproszono ankietowanych o ocenę następujących wartości: praca, rodzina, przyjaciele i znajomi, czas wolny, polityka i religia. Znaczenie, jakie przywiązują w swoim życiu do tych wartości, respondenci ocenili według skali: bardzo ważne, raczej ważne, niezbyt ważne, w ogóle nieważne, nie wiem lub nie chcę powiedzieć. Uzyskane wyniki empiryczne zamieszczono w tabeli 1. Biorąc pod uwagę najwyższe oceny („bardzo ważne”) i umiarkowane („raczej ważne”) można przedstawić następującą hierarchię wybranych wartości życiowych Słowaków: rodzina (97,8%), czas wolny (93,3%), przyjaciele i znajomi (91,2%), praca (85,4%), religia (42,3%) i polityka (28,4%) – według najwyższej oceny („bardzo ważne”): rodzina (91,2%), przyjaciele i znajomi (45,4%), czas wolny (44,7%), praca (39,8%), religia (17,0%) i polityka (4,1%).

Tabela 1. Znaczenie przypisywane wartościom życiowym (dane w %)

Wartości życiowe	Bardzo ważne	Raczej ważne	Niezbyt ważne	W ogóle nieważne	Nie wiem lub nie chcę powiedzieć	Razem
Praca	39,8	45,6	10,3	3,2	1,1	100,0
Rodzina	91,2	6,6	1,4	0,4	0,4	100,0
Przyjaciele i znajomi	45,4	45,8	7,5	0,9	0,4	100,0
Czas wolny	44,7	48,6	5,3	1,0	0,4	100,0
Polityka	4,1	24,3	44,3	23,6	3,7	100,0
Religia	17,0	25,3	23,7	29,6	4,4	100,0

Cztery pierwsze wartości uzyskały w ocenie badanej populacji słowackiej ponad 80% aprobaty. Dokonywane wybory w tych przypadkach koncentrowały się w obszarze dwóch ocen – „bardzo ważne” i „raczej ważne”. Wyjątkiem pod tym względem były kolejne dwie wartości, a mianowicie religia i polityka. Ankietowani w znacznej mierze akceptowali wartości życia codziennego, które wiążą się z poszukiwaniem zabezpieczenia emocjonalnego, jakości życia, prywatności i bezpieczeństwa. Takie wartości jak religia, a szczególnie polityka odgrywali mniej znaczącą rolę w ich życiu. Na podstawie uzyskanych wyników empirycznych można wnioskować, że Słowacy pragną żyć życiem rodzinnym i spokojnym w gronie przyjaciół oraz cieszyć się wystarczającej ilości czasu wolnego i dobrej pracy.

Analiza postaw badanej populacji słowackiej wobec wybranych wartości codziennych pozwala stwierdzić, że nie należy się obawiać „świata bez wartości”, chociaż ich hierarchia w środowiskach współczesnych nieco się zmienia. W związku z tematem niniejszego opracowanie należy przede wszystkim odnotować, że czas wolny jest w badanej populacji słowackiej nieco więcej ceniony niż praca oraz dużo więcej niż religia lub polityka. Taki wynik empiryczny koresponduje z wyżej przywołanymi koncepcjami

teoretycznymi, a mianowicie wzmacnia tezę „od orientacji na pracę do orientacji na czas wolny”. Ranga wartości praca również w społeczeństwie słowackim nieco się obniża oraz ranga wartości czas wolny nieco się podwyższa – zaskakująco jest nawet nieco wyższa niż ranga wartości przyjaciele i znajomi (Štefaňak, 2018: s. 26-35). Niżej zobaczymy, czy tak jest we wszystkich kategoriach ludności słowackiej (ze względu na wybrane zmienne niezależne) albo tylko niektórych.

PRACA WŚRÓD WARTOŚCI ŻYCIOWYCH SŁOWAKÓW

Praca jest ważną wartością życia codziennego, o ile umożliwia „godne życie”, utrzymanie rodziny, odpowiednie mieszkanie itd. Kościół katolicki podkreśla: „Praca jest podstawowym prawem i dobrem człowieka: dobrem pożytecznym, godnym człowieka, ponieważ odpowiednim właśnie do wyrażania i pomnażania ludzkiej godności. Kościół naucza wartości pracy nie tylko dlatego, że zawsze ma ona wymiar osobowy, ale także ze względu na jej konieczność. Praca jest konieczna do kształtowania i utrzymania rodziny, do posiadania prawa do własności, do udziału w budowaniu dobra wspólnego rodziny ludzkiej. Dostrzeżenie moralnych skutków, jakie dla życia społecznego niesie ze sobą praca, skłania Kościół do ukazywania bezrobocia jako »prawdziwej klęski społecznej«, przede wszystkim w odniesieniu do ludzi młodych” (Papieska Rada Iustitia et Pax, 2005: s. 192-193; Akimjak, 2015: s. 7-164; Majda, 2016, s. 103-113). Odpowiedzi na pytanie o znaczenie pracy w życiu współczesnych Słowaków ze względu na wybrane cechy demograficzne lub społeczne prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Znaczenie pracy ze względu na wybrane zmienne niezależne (dane w %)

Kategorie podzbiorów	Bardzo ważna	Raczej ważna	Niezbyt ważna	W ogóle nieważna	Nie wiem lub nie chcę powiedzieć	Razem
Płeć						
Mężczyzna	35,5	45,5	13,2	5,0	0,8	100,0
Kobieta	43,8	45,7	7,6	1,6	1,4	100,0
Wiek						
18 – 34 lat	34,7	51,2	10,7	2,1	1,4	100,0
35 – 54 lat	41,4	49,9	7,0	1,5	0,3	100,0
55 lat i więcej	42,3	37,2	13,1	5,7	1,6	100,0
Wykształcenie						
Bez matury	40,2	43,3	7,1	7,9	1,6	100,0
Średnie z maturą	42,9	41,7	11,5	2,7	1,3	100,0
Wyższe	36,2	51,0	10,0	2,1	0,8	100,0

Miejsce zamieszkania						
Do 1 999 miesz.	37,8	48,4	8,9	3,6	1,3	100,0
2.000 - 19.999 miesz.	35,8	50,0	9,1	3,5	1,6	100,0
Ponad 20 000 miesz.	42,6	42,2	11,5	2,9	0,8	100,0
Region						
Zachodnia Słowacja	36,9	47,1	11,3	3,5	1,1	100,0
Środkowa Słowacja	40,0	44,8	10,4	3,2	1,6	100,0
Wschodnia Słowacja	44,0	44,0	8,7	2,7	0,7	100,0
Ogółem (N = 1000)	39,8	45,6	10,3	3,2	1,1	100,0

Należy przypomnieć, iż w całej zbiorowości badanej populacji słowackiej uważało pracę za bardzo ważną w swoim życiu 39,8% ankietowanych, za raczej ważną – 45,6%, za niezbyt ważną – 10,3%, oraz za w ogóle nieważną – 3,2%. Kilkanaście respondentów nie potrafiło zdefiniować swoje poglądy na temat ważności pracy w ich życiu i w związku z tym udzieliło odpowiedzi korekcyjne „nie wiem” lub „nie chcę powiedzieć” (1,1%). Na podstawie referowanych badań socjologicznych można więc stwierdzić, że praca była dla życia ponad czterech piątych badanych Słowaków bardzo lub raczej ważna (85,4%) oraz sytuowała się za wartościami „rodzina”, „czas wolny” i „przyjaciele i znajomi” oraz przed wartościami „religia” i „polityka”. Dla ponad jednej dziesiątej ankietowanej populacji słowackiej praca ze względu na różne okoliczności nie odgrywała ważniejszej roli w ich życiu (13,5%).

Patrząc na przyjęte zmienne niezależne, cechami, która istotnie różnicowali badanych Słowaków, byli: płeć, wiek oraz wykształcenie. Z punktu widzenia miejsca zamieszkania ($p=0,422$) oraz regionu ($p=0,727$) nie zaznaczono między poszczególnymi kategoriami ludności istotnych różnic statystycznych. W odniesieniu do cechy demograficznej „płeć” można mówić o statystycznie słabej sile związku ($p<0,0005$; $V=0,148$). Jest interesujące, że kobiety oznaczali pracę za bardzo lub raczej ważną w swoim życiu nieco częściej (89,5%) niż mężczyźni (81,0%). W przypadku cechy demograficznej „wiek” należy również mówić o statystycznie słabej sile związku ($p<0,0005$; $V=0,129$). Zgodnie z oczekiwaniami, osoby w wieku najbardziej produkcyjnym (35-54 lat) oznaczali pracę za bardzo lub raczej ważną w swoim życiu nieco częściej (91,3%) niż osoby młodsze (85,9%) lub starsze (79,5%). Wreszcie ze względu na cechę społeczną „wykształcenie” można mówić także o statystycznie słabej sile związku ($p=0,009$; $V=0,101$). W jednym zdaniu należy odnotować, iż ludność z wykształceniem wyższym oznaczała pracę za bardzo lub raczej ważną w swoim życiu nieco częściej (87,2%) niż ludność z wykształceniem średnim z maturą (84,6%) lub bez matury (83,5%).

Konkludując tę krótką analizę statystyczną należy przypomnieć, iż dla ponad czterech piątych ankietowanych była praca bardzo lub raczej ważna w ich życiu (dla ponad jednej dziesiątej respondentów była niezbyt ważna lub w ogóle nieważna). Także można stwierdzić, iż typową przedstawicielką osoby, dla której była praca stosunkowo najczę-

kiej bardzo lub raczej ważna, była kobieta w średnim wieku (35-54 lat) z wykształceniem wyższym. Z drugiej strony, typowym przedstawicielem osoby, dla której była praca stosunkowo najczęściej niezbyt ważna lub w ogóle nieważna, był mężczyzna w wyższym wieku (55 lat albo więcej) z wykształceniem średnim bez matury (lub podstawowym).

CZAS WOLNY WŚRÓD WARTOŚCI ŻYCIOWYCH SŁOWAKÓW

Oprócz pracy każdy człowiek potrzebuje również czas wolny – aby odpocząć, aby móc być z rodziną, aby uprawiać hobby itd. Kościół katolicki podkreśla: „Bóg »odpoczął dnia siódmego po całym swym trudzie«: również ludzie, stworzeni na Jego obraz, powinni korzystać z odpowiedniego wypoczynku i czasu wolnego, który pozwoliłby im pielęgnować życie rodzinne, kulturalne, społeczne i religijne. Przyczynia się do tego ustanowienie dnia Pańskiego [...] Władze publiczne mają obowiązek czuwać, aby obywatele ze względu na produktywność ekonomiczną nie zostali pozbawieni czasu przeznaczanego na odpoczynek i oddawanie czci Bogu. Pracodawcy mają analogiczny obowiązek wobec osób im podległych” (Papieska Rada Iustitia et Pax, 2005: s. 284-286; Akimjak, 2015: s. 7-164; Majda, 2016, s. 103-113). Na pytanie o znaczenie czasu wolnego w życiu współczesnych Słowaków ze względu na wybrane cechy demograficzne lub społeczne odpowiada tabela 3.

Tabela 3. Znaczenie czasu wolnego ze względu na wybrane zmienne niezależne (dane w %)

Kategorie podzbiorów	Bardzo ważny	Raczej ważny	Niezbyt ważny	W ogóle nieważny	Nie wiem lub nie chcę powiedzieć	Razem
Płeć						
Mężczyzna	44,6	46,7	6,2	2,1	0,4	100,0
Kobieta	44,8	50,4	4,5	-	0,4	100,0
Wiek						
18-34 lat	50,2	45,0	3,8	0,7	0,3	100,0
35-54 lat	43,7	50,7	5,0	0,3	0,3	100,0
55 lat i więcej	41,3	49,5	6,8	1,9	0,5	100,0
Wykształcenie						
Bez matury	48,0	47,2	4,7	-	-	100,0
Średnie z maturą	46,5	45,6	6,3	1,0	0,6	100,0
Wyższe	41,5	52,8	4,1	1,3	0,3	100,0
Miejsce zamieszkania						
Do 1.999 miesz.	41,3	51,1	5,3	1,8	0,4	100,0
2.000-19.999 miesz.	42,1	50,8	5,1	1,6	0,4	100,0
Ponad 20.000 miesz.	47,4	46,4	5,4	0,4	0,4	100,0

Region						
Zachodnia Słowacja	44,2	49,1	5,8	0,4	0,4	100,0
Środkowa Słowacja	46,8	46,4	5,2	1,2	0,4	100,0
Wschodnia Słowacja	43,6	49,7	4,7	1,7	0,3	100,0
Ogółem (N=1000)	44,7	48,6	5,3	1,0	0,4	100,0

Należy przypomnieć, iż w całej zbiorowości badanej populacji słowackiej uważało czas wolny za bardzo ważny w swoim życiu 44,7% ankietowanych, za raczej ważny – 48,6%, za niezbyt ważny – 5,3%, oraz za w ogóle nieważny – 1,0%. Kilka respondentów nie potrafiło zdefiniować swoje poglądy na temat ważności czasu wolnego w ich życiu i w związku z tym udzieliło odpowiedzi korekcyjne „nie wiem” lub „nie chcę powiedzieć” (0,4%). Na podstawie referowanych badań empirycznych można więc stwierdzić, że czas wolny był bardzo lub raczej ważny aż dla ponad dziewięć dziesiątych badanych Słowaków (93,3%) oraz sytuował się za wartością „rodzina” oraz przed wartościami „przyjaciele i znajomi”, „praca”, „religia” i „polityka”. Tylko dla około jednej piętnastej ankietowanej populacji słowackiej czas wolny ze względu na różne okoliczności nie odgrywał ważniejszej roli w ich życiu (6,3%).

Mając na uwadze przyjęte zmienne niezależne, cechą, która istotnie różnicowała badanych Słowaków na poziomie istotności 0,05, była tylko cecha demograficzna „płeć”. Z punktu widzenia wieku ($p=0,131$), wykształcenia ($p=0,365$), miejsca zamieszkania ($p=0,531$) oraz regionu ($p=0,857$) nie zaznaczono między poszczególnymi kategoriami ludności istotnych różnic statystycznych. Można jednak zauważyć, że czas wolny był o nieco ważniejszy dla osób młodszych, co jest w ramach we wstępie zarysowanych koncepcji teoretycznych zrozumiałe (różnica między skrajnymi kategoriami wynosiła tylko 4,4%). W odniesieniu do cechy demograficznej „płeć” należy mówić o statystycznie słabej sile związku ($p=0,012$; $V=0,113$). Jest interesujące, że kobiety oznaczali czas wolny (podobnie, jak i pracę) za bardzo lub raczej ważny w swoim życiu nieco częściej (95,2%) niż mężczyźni (91,3%).

Konkludując tę krótką analizę statystyczną, należy przypomnieć, że aż dla ponad dziewięć dziesiątych ankietowanych był czas wolny bardzo lub raczej ważny w ich życiu (tylko dla około jednej piętnastej respondentów był niezbyt ważny lub w ogóle nieważny). Także można stwierdzić, iż typową przedstawicielką osoby, dla której był czas wolny stosunkowo najczęściej bardzo lub raczej ważny, była kobieta w młodszym wieku (18-34 lat). Z drugiej strony, typowym przedstawicielem osoby, dla której był czas wolny stosunkowo najczęściej niezbyt ważny lub w ogóle nieważny, był mężczyzna w wyższym wieku (55 lat albo więcej) – być może emeryt, który posiada wystarczającą ilość czasu wolnego.

Na podstawie uzyskanych wyników empirycznych, które zostali przedstawione w drugiej i trzeciej części niniejszego opracowania, można udzielić również odpowiedzi na pytanie, czy czas wolny jest ważniejszy niż praca we wszystkich analizowanych kategoriach Słowaków (ze względu na wybrane zmienne niezależne) albo tylko niektórych? Konstatuje-

my, iż czas wolny jest ważniejszy niż praca dla wszystkich analizowanych kategorii ludności słowackiej. Jest interesujące, że odwrotnie nie było ani w jednym przypadku. Dla uzupełnienia można napisać, iż najbardziej zbliżone dane zaznaczono w odniesieniu do osób w wieku 35-54 lat (praca – 91,3%; czas wolny 94,4%), mieszkańców Wschodniej Słowacji (praca – 88,0%; czas wolny 93,3%) oraz kobiet (praca – 89,5%; czas wolny 95,2%).

WZAJEMNE ZWIĄZKI MIĘDZY ZNACZENIEM PRACY I ZNACZENIEM CZASU WOLNEGO

W poprzednich częściach niniejszego opracowania widzieliśmy, że społeczeństwo słowackie bardzo wysoko ceni pracę (85,4%) oraz zaskakująco wysoko ceni czas wolny (93,3%) – nie tylko bardziej niż pracę, ale nawet bardziej niż przyjaciół i znajomych. Po szczegółowym przedstawieniu postaw ankietowanych Słowaków wobec pracy i czasu wolnego jako wartości życiowych chciałbym w ostatniej części niniejszego opracowania udzielić odpowiedzi na pytanie: Jakie są wzajemne związki między znaczeniem pracy i znaczeniem czasu wolnego wśród badanej populacji słowackiej? Mówiąc bardziej konkretnie: Jest tak, że im ważniejsza jest praca, tym ważniejszy jest również czas wolny? Albo jest tak, że im ważniejsza jest praca, tym mniej ważny jest czas wolny? Albo jest tak, że między znaczeniem pracy oraz znaczeniem czasu wolnego nie ma wyraźnych związków korelacyjno-statystycznych? Na pytanie o ewentualne związki między omawianymi wartościami życiowymi odpowiada tabela 4.

Tabela 4. Znaczenie czasu wolnego w kontekście na znaczenie pracy (dane w %)

Kategorie podzbiorów	Bardzo ważny	Raczej ważny	Niezbyt ważny	W ogóle nieważny	Razem
Praca					
Bardzo ważna	54,5	40,4	4,3	0,8	100,0
Raczej ważna	38,2	57,0	4,4	0,4	100,0
Niezbyt ważna	39,8	49,5	8,7	1,9	100,0
W ogóle nieważna	43,8	31,3	18,8	6,3	100,0
Ogółem (N = 987)	45,8	48,7	5,3	0,9	100,0

Dla celów korelacyjno-statystycznych w opisywanej analizie usunięto ankietowanych, którzy udzielili odpowiedzi korekcyjne „nie wiem” lub „nie chcę powiedzieć”. W efekcie w tej analizie ogół analizowanych liczy 987 respondentów. Wśród nich uważało pracę za bardzo ważną 40,1% badanych, za raczej ważną – 46,2%, za niezbyt ważną – 10,4%, oraz za w ogóle nieważną – 3,2%. Z kolei czas wolny uważało za bardzo ważny 45,8% badanych, za raczej ważny – 48,7%, za niezbyt ważny – 5,3%, oraz za w ogóle nieważny – 0,9%. Na podstawie niniejszej analizy korelacyjno-statystycznej można więc stwierdzić, że praca była bardzo lub raczej ważna dla ponad czterech piątych badanych

Słowaków (86,3%) oraz niezbyt ważna lub w ogóle nieważna dla ponad jednej dziesiątej respondentów (13,6%). Z kolei czas wolny był bardzo lub raczej ważny aż dla ponad dziewięć dziesiątych ankietowanej populacji (94,5%) oraz niezbyt ważny lub w ogóle nieważny tylko dla około jednej piętnastej respondentów (6,2%).

Reflektując przedstawioną analizę korelacyjno-statystyczną należy stwierdzić, że między znaczeniem pracy i znaczeniem czasu wolnego zaznaczono zależność statystyczną o słabej sile związku ($p < 0,0005$; $V = 0,136$). Między znaczeniem omawianych wartości życiowych istnieje mierny, ale statystycznie istotny pozytywny związek – tzn. im ważniejsza była dla badanej osoby praca, tym ważniejszy był dla niej również czas wolny i vice versa. Pod tym względem najbardziej wyróżniała się grupa osób, dla których była praca bardzo ważna – aż dla ponad połowy z nich był również czas wolny bardzo ważny (54,5%). Z drugiej strony, grupa osób, dla których była praca w ogóle nieważna, w znacznym stopniu lekceważyła również czas wolny – aż dla jednej czwartej z nich był on niezbyt ważny lub w ogóle nieważny (25,1%).

Podsumowując ostatnią analizę statystyczną niniejszego opracowania, należy powtórzyć, iż po usunięciu odpowiedzi korekcyjnych praca była bardzo lub raczej ważna dla ponad czterech piątych badanych Słowaków (niezbyt ważna lub w ogóle nieważna była dla ponad jednej dziesiątej respondentów). Z kolei czas wolny był bardzo lub raczej ważny aż dla ponad dziewięć dziesiątych ankietowanej populacji (niezbyt ważny lub w ogóle nieważny był tylko dla około jednej piętnastej respondentów). Również można przypomnieć, iż typowym przedstawicielem osoby, dla której był czas wolny stosunkowo najczęściej bardzo ważny, był respondent deklarujący bardzo duże znaczenie pracy w swoim życiu. Z drugiej strony, typowym przedstawicielem osoby, dla której był czas wolny niezbyt ważny lub w ogóle nieważny, był respondent deklarujący całkowity brak znaczenia pracy w swoim życiu.

PODSUMOWANIE

Na zakończenie naszego „spaceru po ogrodzie postaw” Słowaków wobec pracy i czasu wolnego należy stwierdzić, iż przynajmniej na poziomie deklaracyjnym był dla nich nieco częściej ważny czas wolny (93,3%) niż praca (85,4%). Taki wynik empiryczny wzmocnia we wstępie przywołane koncepcje teoretyczne – przede wszystkim tezę: „od orientacji na pracę do orientacji na czas wolny”, ale częściowo również tezę: „od wartości obowiązku do wartości samorozwojowych”, „od wartości ascetycznych do wartości samorealizacyjnych”, „od orientacji zasadniczej do orientacji celowościowej”, „od wartości wspólnotowych do wartości indywidualistycznych”, „od wartości materialistycznych do wartości postmaterialistycznych” (Marianiński, 2006: s. 268-284). Wydaje się, że również współcześni Słowacy, osiągający stosunkowo wysoki poziom ekonomiczny, coraz częściej poszukują wartości postmaterialistycznych, a wśród nich także wystarczającą ilość i jakość czasu wolnego, przeznaczonego dla wypoczynku, rodziny, hobby itd.

Opisywane wartości życiowe były przez respondentów cenione stosunkowo często – nieco rzadziej niż rodzina, ale dużo częściej niż np. religia lub polityka. Jest zrozumiałe, że uzyskane wyniki empiryczne nie można odbierać jako maksymalnie obiektywne – chodzi o autodeklaracje, które są w mniejszym lub większym stopniu subiektywne. Z drugiej strony, subiektywne deklaracje są również ważne i poznawczo doniosłe – komunikują bowiem o ogólnych przekonaniach badanych, o intensywności ich przekonań oraz w powiązaniu z innymi płaszczyznami zaangażowania pracowniczego lub wolnoczasowego także o stopniu krytycznej refleksji nad rzeczywistym miejscem pracy i czasu wolnego w codziennym życiu (Piwowski, 2000: s. 62-63). Być może, należałoby porównać przedstawione subiektywne deklaracje Słowaków odnoszące się do znaczenia wybranych wartości życiowych z ich konkretnymi postawami i zachowaniami pracowniczymi lub wolnoczasowymi, co może być zadaniem dla kolejnej refleksji.

Analiza postaw populacji słowackiej wobec wybranych wartości codziennych pozwala stwierdzić, że nie należy się obawiać „świata bez wartości”, chociaż ich hierarchia w środowiskach współczesnych nieco się zmienia (np. czas wolny jest nieco więcej ceniony niż przyjaciele i znajomi, praca lub szkoła oraz dużo więcej niż religia lub polityka) (Štefaňák, 2018: s. 26-35). Ważne jest jednak ich rejestrowanie, ponieważ wartości stanowią jeden z nadrzędnych mechanizmów ludzkiego działania. Wpisują się w osobowość jednostki jako trwałe jej elementy (sieć wartości), stanowią podstawę kreowania wizji własnego życia, tworzonej na ich podstawie. Wartości uznawane i realizowane przez jednostkę niewątpliwie wyznaczają jakość jej życia, sposób postrzegania rzeczywistości oraz indywidualne do niej nastawienie i własne w niej ułożenie (Wysocka, 2008: s. 215).

BIBLIOGRAFIA

1. Akimjak A. (2015): *Sociálna filozofia*, MTM Levoča, Levoča.
2. Inglehart R. (1990), *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton University Press, Princeton.
3. Majda P. (2016), *Sociálna ukacirkvi v pastierskychlistochbiskupa Františka Tondru a jehoprinos v oblasti charity a sociálnych služieb*, in: *Sociálne problémy v súčasnom svete*, red. A. Akimjak, MTM Levoča, Levoča, s. 103-113.
4. Mariański J. (2006), *Socjologia moralności*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
5. Mariański J. (2011), *Przemiany moralności polskich maturzystów w latach 1994-2009. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
6. Mariański J. (2018), *Kondycja religijna i moralna młodzieży szkół średnich w latach 1988-1998-2005-2017*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
7. Papińska Rada Iustitia et Pax (2005), *Kompedium nauki społecznej Kościoła*, Wydawnictwo JED-NOŚĆ, Kielce.
8. Piwowski W. (2000), *Socjologia religii*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin.
9. Štefaňák O. (2018), *Hodnoty, túžby a obavy mládeže*, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Nitra.
10. Wysocka E. (2008), *Wybory aksjologiczne i wizja świata a religijność – perspektywa młodzieży studenckiej (refleksja teoretyczna i empiryczne egzemplifikacje)*, in: *Moralność współczesnego społeczeństwa polskiego. Założenia i rzeczywistość*, red. J. Baniak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza – Wydział Teologiczny, Poznań, s. 213-230.